

BEDİÜZZAMAN'IN ERMENİ ÇETELERİ İLE MÜCADELESİ

“Dokunmayın bu masumlara!” dedi, “Hepsini bir tarafa toplayın, güvenlik içinde sahiplerine teslim edin.”

Askerler şaşkınlık içinde, “Ama Üstadım, nasıl olur?” dediler. “Onlar bizim çoluk çocuğumuzu kestiler, bizi yerimizden yurdumuzdan ettiler, neyimiz varsa yıkıp yıktılar.”

“Hayır,” diye üsteledi Bediüzzaman. **“Onlar yaptı diye bizim yapmamız doğru olmaz. Masum çocuklara ve kadınlara zarar vermek bizim kitabımızda yazmaz. Buna dinimiz izin vermez. Şimdi söylediğim şeyi aynen uygulayın!”**

Birinci Dünya Savaşı bütün hızıyla devam ediyordu. Rus ve Ermeniler, Doğu illerini işgal etmiş, köylere kadar girmişlerdi. Ne varsa yakıp yok ediyor, arkalarında canlı bir şey bırakmıyorlardı.

Bediüzzaman da, talebe ve gönüllülerden oluşan askerleriyle Pasinler Cephesi'nde büyük başarılar elde ederek Van'a dönmüşlerdi.

Bu sırada, doğduğu yer olan Nurs ve çevresinin de Ermeni çeteler tarafından işgal edildiğini öğrendi. Beklemeksizin askerleriyle oraya yöneldi.

Ermeni çeteleri Bediüzzaman'ın fedailerine fazla direnemediler ve bölgeyi terk ettiler. Ancak erkekler kaçarken kadın ve çocukları geride bırakmışlardı.

Bediüzzaman'ın **“Dokunmayın!”** dediği masumlar, işte bunlardı. Bu emir üzerine, Bediüzzaman'ın askerleri, Ermeni kadın ve çocukları bir yere toplayarak, sahiplerine teslim ettiler.

Ermeniler hayretler içinde kalmışlardı. Oysa onlar, çoluk çocuk, kadın erkek demeden kim olursa öldürüyor, akıl almaz cinayetler işliyorlardı. Onların geçtiği yerden geriye sadece harabeler ve cesetler kalıyordu. Bediüzzaman'ın bu davranışından çok etkilenmişlerdi. Şöyle dediler:

“Madem Molla Said bizim çocuklarımıza dokunmadı. Biz de bundan sonra onların çoluk çocuğuna dokunmayacağız.”

Ermeni sorunu nasıl ortaya çıktı?

Ermeni sorunun alevlendiği günlerdi bu günler... Birinci Dünya Savaşı'nın bütün

şiddetiyle devam ettiği ve Ermeni katliamlarının sıkça yaşandığı zamanlardı.

Dünya Savaşı sürerken, Osmanlı askerleri cepheden cepheye koşarken bir de **“iç cephe”** diyebileceğimiz Ermeni Cephesi meydana çıkmıştı. Hem de daha tehlikeli ve içeriden vuran, yok eden sinsi bir cepheydi.

Aslında o güne kadar Ermenilerle diğer Müslüman halk barış içinde yaşamıştı. Hatta Ermenilere “millet-i sadıka”, yani dost millet unvanı verilmişti. Onlar da Osmanlı potası içinde erimiş ve tek millet çatısı altında birlik ve beraberlik görüntüsü vermişlerdi.

Ermeniler, Türklerin Anadolu'ya gelişleriyle tanışmışlardı bu insanlarla... Osmanlı devleti içinde de tam bir hürriyet ortamı içinde dinleri yaşamışlar, dillerini konuşmuşlar, ticaretlerini yapmışlar ve idarî noktada da çok önemli konumlara gelmişlerdi.

Ama ne olduysa Fransız İhtilali'nden sonra olmuştu. “Milliyetçilik” fikrinin ortaya çıkması, Batı'da bağımsızlık hareketlerinin hızlanması ve de özellikle Balkan Hıristiyanlarından Romanya, Sırbistan ve Karadağ'ın bağımsızlarını elde etmesi, Anadolu Hıristiyanlarını da, yani Ermenileri de harekete geçirmişti. Yurt dışında eğitim görmüş bir kısım Ermeniler bu süreci hızlandırmıştı.

1900'lü yıllara yaklaşıldığında Ermeniler yurt içinde ve dışında hareketlenmeye ve Ermeni dernekleri kurmaya başlamışlardı. Görünüşte hayır işlemek amacıyla kurulan bu dernekler, kısa süre sonra bağımsız bir *“Ermenistan”* kurma planı içinde yapılanmaya girmişlerdi. Ermeni vatandaşların bundan razı olduğu söylenemezdi, onlar huzur içinde yaşamamanın derdindeydiler. Ama içlerindeki fesat grubu karışıklık çıkarmayı başarmış ve pek çok masumun kanına girmişti.

Marksist Ermeniler tarafından Cenevre'de kurulan Hınçak Partisi, 1890'da “İhtilalci Hınçak Partisi” adını almış ve Anadolu'da ihtilalle gerçekleştirilecek hedeflere ulaşmak için takip edilecek usuller de belirlenmişti. Bunlar, kışkırtma, propaganda, terör ve teşkilatlanma diye sıralanmıştı. Kışkırtmadan kasıt, hükümete yönelik gösteriler, vergi vermemek ve devlete karşı düşmanlık şeklindeydi. İhtilal ise Osmanlı savaş halindeyken gerçekleştirilecekti. Ermenilerin bağımsızlığı sağlandıktan sonra ise Rusya ve İran Ermenileri ile federatif bir Ermenistan kurulacaktı.

1890 yılında Tiflis'te kurulan Ermeni İhtilal Federasyonu'nun (Taşnaksutyun) gayesi ise hedefe isyanla ulaşmak, hükümet yetkilileri ve kurumlarıyla muhbir ve hainlere karşı hareketler düzenlemek şeklindeydi. İlk ciddi olaylar bu tarihten sonra görülmüştü. Ermeni çeteleri Doğu'da ve Güneydoğu'da isyanlar çıkartmaya, katliamlar yapmaya başlamışlardı. Erzurum, Van, Bitlis, Erzincan, Trabzon en çok yara alan illerimizdi.

Zaman 1900'ü devirdikten sonra ise, bir dünya savaşına doğru giden büyük

devletler arasındaki hareketlenme iyice kendini göstermeye başlamıştı. Osmanlı paylaşılacaktı ve bunun ince hesapları yapılıyordu. İngiltere, Fransa ve Rusya gizli bir ittifakın adımlarını atıyorlardı.

İngiltere, Rusya'ya Osmanlı'yı paylaşmaya hazır olduğunu ve bu mirastan kendilerine büyük paylar düşebileceğini, boğazları kendilerine verebileceklerini söylüyorlardı. Çıkar birliğine giren bu iki devlet, Ermeni İslahatı adı altında Osmanlı'ya yapılacak müdahalelerde artık birlikte hareket etme kararı almışlardı. Ermeniler ise bundan fazlasıyla yararlanacaklardı. Artık terör başlayabilirdi. Bu en çok Rusya'nın işine yarayacaktı. Anadolu'yu işgal etmesi ve Osmanlı'nın topraklarını kendi topraklarına katması için Ermeni hareketini desteklemesi kendi menfaatineydi ve bunu da sonuna kadar kullanacaktı.

Diğer hesaplar da tamamlanınca artık savaş başlayabilir ve paylaşım gerçekleştirilebilirdi. Rusya Ermenileri kendi kolunu güçlendirmek ve lokmayı rahat yutabilmenin hesabını yapıyordu. Ermeniler de bu fırsatı kullanarak bağımsızlıklarını elde edebilirlerdi. Ermeni komitelerinin Anadolu'daki şubelerine verdiği talimat şöyleydi:

“Rus ordusu sınırdan ilerler ve Osmanlı ordusu geri çekilirse, her tarafta birden eldeki vasıtalarla baş kaldırılacaktır. Osmanlı ordusu iki ateş arasında bırakılacak, resmi binalar bombalanacak, işe depolarına sabotajlar düzenlenecek; aksine Osmanlı ordusu taarruza geçerse Ermeni askerleri Ruslara birliklerinin geri cephelerine zarar vermek ve ülke içinde çeşitli olaylar çıkarmak için çeteler kuracaktır.”

Buna göre hareket eden Ermeniler, seferberlik ilan edildikten sonra Osmanlı ordusuna katılmamaya başladılar. Bir kısım Ermeni mebuslar Rusya'ya kaçarak orada kurdukları çetelerine başına geçip Rusya'ya katıldılar, Ruslar ileri harekâta başlayınca da Müslüman halka karşı tüyler ürpertici katliamlar yapmaya başladılar. Kendilerine yardım etmeyen Ermeni vatandaşları bile öldürdüler, sonra da bunu Türklerine üzerine attılar.

Bediüzzaman'ın Ermeni ve Ruslarla mücadelesi:

Bu tarihlerde Bediüzzaman Said Nursî İstanbul'a gelmiş, hürriyet hareketinin içinde yer almış, gazetelerde halkı ve yöneticileri uyarıcı yazılar yazmıştı. İttihat ve Terakki'yi ve II. Meşrutiyet'i fikren desteklemişti. Ama Bediüzzaman'ın bütünüyle ret veya bütünüyle kabul gibi bir prensibi yoktu. İyi ve doğru şeyler alkışlanacak, teşvik edilecek; kötü ve yanlış icraatlar da eleştirilecek, doğruya yönlendirilecekti. Nitekim bu tarihlerde İstanbul'da aktif bir rol üstlenmişti.

31 Mart Hadisesi'nde yatıştırıcı rol oynamasına, olayların büyümesine engel olmak

için var gücüyle çalışmasına rağmen Divan-ı Harp'te yargılanmıştı. Daha sonra Divan-ı Harb-i Örfi adıyla kitaplaşacak olan mükemmel bir savunma yapmış ve beraat etmişti. Bundan sonra tekrar Doğu'ya dönmüş, Van Horhor Medresesi'nde talebelerine dersler vermeye başlamıştı.

İşte savaşın başlamak üzere olduğu, Ermeni zulmünün had safhaya vardığı bu günlerde o da talebelerine savaşa hazırlamıştı. Onlara, “Hazırlanın, büyük bir felaket yaklaşıyor” diyordu. Beş-altı tane mavzer tüfeği satın almış, talebelerine dinî ilimlerin yanı sıra silah eğitimi de veriyordu. Onları dağlara götürüyor ve talim yapmak için hedefe yumurta koyuyordu. Yumurtaya kim isabet ettirirse ona ödül olarak bir gümüş para veriyordu. Bu şekilde eğitim gören talebeler, kısa zamanda ustalaşmış ve cesaret kazanmışlardı. Kısa zamanda şöhretleri etrafa yayıldı. Hatta bu yüzden, talim için dağa gittikleri vakit, Ermeni çeteciler hemen gizleniyorlar veya başka bir yere gidiyorlardı.

Bediüzzaman talebelerine büyük bir sevgi ve bağlılık ilham eden üstün yetenekleriyle, muazzam bir cesaret aşılammış, mukavemet güçlerini artırmış ve hiçbir şeyden korkmadan hareket edebilmeleri dersini vermişti. Yıllar sonra, bir eserinde bunu şöyle dile getirmişti:

“Eski Said'in talebeleri üstadlarıyla şiddet-i alakaları fedailik derecesine geldiğinden, Van, Bitlis tarafında Ermeni komitesi, Taşnak fedaileri çok faaliyette bulunmasıyla Eski Said onlara karşı duruyordu, bir derece susturuyordu. Kendi talebelerine mavzer tüfekleri bulup medresesi bir vakit asker kışlası gibi silahlar, kitaplarla beraber bulunuyordu.”

Bediüzzaman ve talebesi Molla Habib, savaşın ilanının hemen ardından gönüllü alay vaizi olarak orduya yazıldılar. Van fırkasında görevlendirildikten sonra Pasinler Cephesi'ne gönderildiler. İlk çatışma, Rus keşif kolunun Osmanlı sınırını geçmesi üzerine oldu. İlk askerî kayıplar ise birkaç gün sonra yaşandı. Bu sıralarda, Ermenilerin önemli bir kısmı Osmanlı safından firar edip, Rus tarafına katılmıştı.

Bu gelişmeler sırasında Said Nursî'den bir milis kuvveti kurması istendi. Bunu isteyen Enver Paşa'ydı. Kısmen kendi talebelerinden meydana gelen ve kendi kurduğu milis kuvvetiyle Ruslara karşı savaşan Said Nursî, artık fiilen bir komutan konumundaydı.

Rusların ilk taarruzu başarısızlıkta neticelendi ve geri çekildiler. Ancak çeşitli aralıklarla Osmanlı ordusuna baskı uygulamayı sürdürdüler. Karadeniz'deki Batum'dan başlayan uzun cephe, Kafkasların güneyinden Aras Nehri boyunca devam ediyor; oradan güneye, İran ve Van'ın güneyine kadar uzanıyordu. Cephenin birçok noktasında Ruslar Osmanlı ordusunu geriye ittiler. Sonra, cephenin

doğusuna, yani güneye doğru ilerlemeye başladılar. Niyetleri Van'ı ele geçirmek ve Ermenilerin isyan etmesini sağlamaktı.

Nihayet bu da gerçekleşti. Van ve civarındaki Ermeniler silahlı bir isyan başlattılar ve şehrin Müslüman mahallelerine ve civardaki köylere saldırmaya ve insanları katletmeye başladılar. Bu kanlı isyan yaklaşık bir ay sürdü. Bu süre zarfında, halk kitleler hâlinde şehri terk etti. Ruslar şehre vardıklarında ise, tamamen şehir boşaltılmış bir hâldeydi.

Çocukları ve kadınları Ermeni zulmünden kurtarmıştı:

Said Nursî, Ermeni isyanının patlak verdiği sıralarda, Pasinler Cephesi'nden geri dönüyordu. Ermeni isyanının başlangıcından itibaren emrindeki kuvvetlerle mücadele eden Van Valisi Cevdet Bey, en sonunda, Van'ı terk etmeye mecbur oldu. Bu gelişmeler sırasında Said Nursî, Ruslardan kaçmayı düşünmemişti. Talebeleriyle birlikte, Van Kalesi içinde barikat kurmuşlar ve son nefeslerine kadar direnmeye karar vermişlerdi. Ancak Cevdet Bey'in ısrarı üzerine, şehri terk etmeye razı oldular. İlerleyen Rus güçlerinin önünden kaçan Müslüman nüfusla birlikte Vastan'a (Gevaş) geri çekildi. Ruslar, Vastan'daki Osmanlı müfrezesini yenilgiye uğrattılar.

Bu olaylar olurken, Ermeniler, “müşterek olarak planlanan Rusların Bitlis taarruzuna hazırlık olarak, Türkleri, gölün güney kıyılarından atmak için” kendi kuvvetlerini organize ediyorlardı.

Said Nursî'nin yanında az sayıda talebesi bulunuyordu. Ancak, hâlâ Vastan'da bulunan jandarma ve askerlerin de katılımıyla bir milis alayı teşkil edilmiş oldu. Bu milis alayına mensup tüm askerler, Ruslara karşı çetin bir şekilde savaştılar ve Rus ilerlemesini durdurdular. Asıl maksat, göç eden Müslümanların güvenle göç edebilmeleri için zaman kazanmaktı.

Aksi takdirde katliama maruz kalabilirdiler. Said Nursî ve askerleri, geceleyin Rus kamp bölgesini gören bir dağa çıktılar ve büyük kaya parçalarını aşağıya yuvarlamak suretiyle, büyük bir takviye kuvvet geldiğini düşünmelerini sağlayarak onları yanılttılar. Böylelikle Rusların ilerlemesini durdurdular ve halkın bölgeyi güvenli bir şekilde pek az kayıpla terk etmesini sağladılar.

Vastan'da Ruslardan kaçan yerli nüfus, dağınık gruplar hâlinde Batı'ya, yani Bitlis'e doğru Van Gölü'nün güney kıyısı boyunca ağır ağır yol aldılar. Said Nursî de, Cevdet Bey'le birlikte Bitlis'e gitti. Orada beş yüzden fazla savaşta öksüz kalmış çocuğun sorumluluğunu üstlenerek onların iâşe ve barınmasını sağladı.

Said Nursî, o sıralarda, doğduğu köy olan Nurs'un yakınındaki İsparit'e Ermeni çetelerinin saldırdığı haberini aldı. Köyüne dağlar üzerinden bir kuvvet sevk etti. Bu kuvvet, Hizan yöresinde üç ay kadar yağma yapan çetelere karşı şiddetli bir mücadele vererek köylüleri savundu ve çetelerin saldırılarını etkisiz hâle getirdi.

Böylece, çetelerin bastırılması başarıyla neticelenmiş; bölgedeki Müslüman halkın katledilmesi önlenmiş oldu. Ancak, Bediüzzaman, örnek alınacak bir tarzda, civar bölgelerdeki tüm Ermeni kadınlarının ve çocuklarının, bir misilleme hareketine maruz kalmalarını önlemek için, onları da bir araya topladı ve Ermeni kuvvetlerine teslim etti. Çünkü böyle bir misilleme İslâm şeriatına aykırıydı. Ermeni çetecileri, bu örnek uygulama karşısında öylesine etkilendiler ki; daha sonraları masum insanları barbarca katletmekten vazgeçtiler.

Bitlis'te verilen eşsiz mücadele ve kıran kırana çarpışma

Rus Çarı'nın amcası Grand Dük Nikola'nın Kafkas Cephesi Başkumandanı olarak atandıktan sonra Ocak 1916'da büyük taarruz başladı. Osmanlı ordusu, sayıca Rusların üçte biri kadardı ve teçhizat bakımından yetersizdi. Yapılan şiddetli çarpışmaların ardından, Rus güçleri Erzurum'a girdi. İkinci bir Rus kuvveti güneye doğru gitti ve daha sonra Van Gölü'nün güney bölgesine, yani Bitlis ve Muş'a ulaştı. Bu sırada Said Nursî, Bitlis'e geri dönmüştü. Molla Said ve emrindeki gönüllüler, bu stratejik şehri korumak için verilen savaşta, fevkalâde önemli bir rol oynadı. Hatta bu kahramanca mücadelesi ve üstlendiği önemli rolden dolayı, daha sonra kendisine bir savaş nişanı verildi.

Bu günlerde Bitlis Valisi Memduh Bey ve Komutan Kel Ali Bediüzzaman'a, emirleri altında sadece bir alay ve iki bin civarında gönüllü olduğunu ve geri çekilmekten başka bir alternatiflerinin olmadığını söylediler. Said Nursî, böyle bir uygulamayla Bitlis ve civarından malları ve aileleriyle birlikte kaçan tüm insanların düşman eline düşeceğini; insanların güvenli bölgelere ulaşabilmesi için birkaç gün daha istilaya direnmeleri gerektiğini söyleyerek bu teklifi reddetti.

Bunun üzerine, Vali ile Komutan Kel Ali, Muş'a saldırıldığını ve buradaki askerlerin otuz tane kadar topu kurtarmaya çalıştığını haber verdi. Bediüzzaman'dan gönüllü askerleriyle birlikte bu topları kurtarıp Bitlis'e getirebildikleri takdirde, şehri birkaç gün daha savunmanın mümkün olabileceğini söylediler. Bunun üzerine Bediüzzaman şöyle dedi: **“Öyleyse ben, ya ölürüm veya o topları getiririm!”**

Bediüzzaman, üç yüz adamıyla birlikte, gece karanlığında Nursin'e doğru yola çıktı. Muş'a yaklaştıkları sırada, bir casustan faydalanarak, silahların peşine düşen Kazak alayının yanlış istihbarat almalarını sağladı. Bu casus, düşman alayına sızıp, ünlü bir haydut liderliğindeki büyük bir kuvvetin çevrelerini sarmak üzere olduğunu söyledi. Bunun üzerine, düşman güçleri takipten vazgeçtiler. O sırada Said Nursî'nin yanında savaşan ve o sıralar henüz 16-17 yaşlarında olan [Ali Çavuş](#), sonraki yıllarda bu gelişmelerle ilgili hatıralarını şöyle aktarmıştır:

“Biz geceleyin toplara doğru giderken, Muş'un Ruslar tarafından işgal edildiğini, yolda bize rastlayan ve oralardan kaçıp gelen ahali ve askerlerden öğrendik. Üstad Bediüzzaman bizleri 14 kişilik mangalara taksim ederek, topları kurtarmaya memur etti.”

Cephaneyi taşımak üzere altı kişilik bir manga tayin etti. Sonra hep beraber hepsini, Bitlis-Tatvan yolunda mevzilenmiş bir alaya teslim edinceye kadar kar üstünde, en az 60 kilometre sürüklediler.

Rus ordusu üç koldan saldırdı. Ancak, Dideban Dağı'ndaki savunma hattında büyük bir direnişle karşılaştı. Gönüllü kuvvetler Rusların ilerlemesini bir süre için durdurdu. Bu savaş sırasında Said Nursî ve askerleri, Bitlis'in yakınlarında bulunan dar geçitte tuzağa düşürüldü. Buna rağmen kaçmayı başardılar.

Geceleri de devam eden çarpışmalar tam yedi gün sürdü. Her zamanki gibi, Said Nursî, askerlerinin moralini yüksek tutmak ve onlara cesaret vermek için sipere girmiyor; atını cephe hattında ileri-geri, dörtnala koşturuyordu. Bu sırada kendisine dört kurşun isabet etmesine rağmen, geriye çekilmedi. Fevkalâde bir inayetle, kurşunlardan birisi hançerinin sapına; diğeri, tütün kutusuna; üçüncüsü, sigara ağızlığına isabet etti. Dördüncüsü ise, sol omzunu sıyırıp geçti. Hemen hemen ciddi bir yara almamıştı. Kel Ali, bunu gördü ve mermilerin neden ona tesir etmediğini sordu.

Said Nursî'nin cevabı şöyle oldu:

“Allah insanı muhafaza ederse, top mermisi de insanı öldürmez!”

Ruslar, bir hafta süren çetin çatışmaların sonunda, Osmanlı hattını yarıp geçemediler. Ruslar tam çekilmek üzereyken, bazı Ermeniler onlara Bitlis'in etrafından dolaşarak şehrin güneyine gitmelerini; Bitlis-Siirt yolunu kesmelerini ve Arap Köprüsü'nü tutmalarını söyleyerek yol gösterdiler. Ermeniler, kısa zaman içinde Dideban Dağı'nı ele geçirdiler ve önemli yerlere makineli tüfekler yerleştirdiler. Bu esnada çok sayıda savunmasız insanı katlettiler ve Ruslara yolu açmış oldular. Ruslar, Ermenilerin desteğiyle şehre girebildiler. O ana kadar Kel Ali, Vali, ordunun büyük bölümü ve halk tamamıyla kaçıp kurtuldular.

Böylece Doğu Anadolu'da, Şubat ayında yaşanan çetin hava şartları altında, yağın karın üç-dört metre kalınlığa ulaştığı bir dönemde; kadınlar ve çocuklar, hastalar ve sakatlar, devlet memurları ve ordu, ilerleyen düşman karşısında bir kez daha geri çekilmek zorunda kaldılar. Geride ise küçük bir müfreze kaldı ve bu müfreze sonuna kadar savaşmaya kararlıydı. Hayatta kalan dört öğrencisinden birisi olan Ali Çavuş'a göre, geride kalanlar arasında Bediüzzaman ve gönüllü askerlerinden yirmi beş kişi bulunuyordu. Ali Çavuş, hem bu gelişmeleri, hem de Said Nursî'nin Ruslara esir oluşunu şöyle aktarır:

Bediüzzaman nasıl esir oldu?

“Gece yarısından sonra (3 Mart 1916) Bitlis'e taarruza geçtiler. Bitlis'in sokaklarında Ruslarla göğüs göğse çarpışıyorduk. Şiddetli muharebeler cereyan etti. Arkadaşlarımız dört kişi müstesna şehit oldular. Üstad'ın çok sevdiği öz yeğeni Ubeyd tam benim yanımda şehit düştü. Ubeyd şehit düştüğü an, bana, 'Ali koş, kemerimdeki altınları ve üzerimdeki elbisemi al. Gâvurların eline geçmesin' demişti.

Artık Rus askerleri bizi dar bir çembere almışlardı. Biz dört arkadaş Üstad'ın arkasından koşuyorduk. Sıra ile bizler, tüfeklere mermi şarjörünü takıp, Üstad'a veriyor, boş tüfekleri alıyorduk. Üstad silahı o kadar çevik kullanıyordu ki, sanki otomatikti. Durmadan Rusların üstüne ateş yağdırıyordu. Bir defasında yine dolu tüfeği kendisine verdiğimizde, unutarak emniyette bırakmışız. Silah ateş almayınca, Üstad o kadar hiddet etti ki; hayatımda ondan öyle bir şetim duymamıştık. 'Bana bozuk silah veriyorsunuz' diyerek tüfeği bir kayaya çarptı, parçaladı. Biz hemen dolu bir tüfek daha kendisine uzattık.

Tam bu sıralarda, Rus askerlerine hücum ederek, onların dört sıra çemberlerini yarıdık. Şehrin Kızılmescit yakasına geçmek istedik. Önümüze kemer gibi bir duvar geldi. Şimdiki Kâzımpaşa İlkokulu'nun yanında, büyük bir binanın altında bulunan su kemerinin üstünden, aşağıya atladık. Suyun üzeri tamamen karla kaplı bulunması, vaktin de gece olması sebebiyle, yeri tahmin edememiştik.

Bu sırada Üstad'ın ayağı taşa değmiş ve kırılmıştı. Kemerin içerisinde daha münasipçe bir yer göstererek '**Beni oraya götür. Sana izin veriyorum. Git, inşaallah kurtulursun!**' dedi. Üstad'ı üstü kapalı bir su arkının içine götürdük ve oturttuk. Su arkının üzerine bir iki tüfeğimizi uzatarak Üstad'ın ayaklarını tüfeklerin üstüne koyduk. Bizim musırrane gitmemizi arzu ettiyse de, gitmeyeceğimizi ve beraberce şehit olmak istediğimizi söyledik. Bunun üzerine uygulandı ve '**Kader bizi esir etti**' dedi. Biz de kadere teslimiyetimizi izhar ettik.”

Su arki içinde saklandıkları sırada, Said Nursî, dört talebesine gitmelerini ve buldukları yeri Ruslara bildirmelerini söyledi. Fakat talebeler, Rusların kendisini öldürebileceklerinden korktular ve başka hareket imkânları bulmaya çalıştılar. Çok soğuk olan çamurun içinde, aç ve bitkin bir hâlde yaklaşık otuz üç saat kaldılar. En sonunda, içlerinden az da olsa Rusça bilen Abdülvahhab'ı Ruslara haber vermek üzere gönderdiler. Abdülvahhab bir süre sonra Rus askerleriyle geri döndü ve esaret hayatı böylece başlamış oldu.

Bediüzzaman ve emrindeki gönüllü milis alayı, Doğu bölgelerini Ruslara ve Ermenilere karşı savunurken sayısız cesaret ve kahramanlık örnekleri sergilemişti. Bütün bunlar onu ve askerlerini, bölge halkı arasında efsane hâline getirdi. Bölge halkı, Rusların onları kuşattığında Nursî'yi nasıl öldürmeye kalkıştıklarını ve buna karşılık onun gösterdiği metanet ve cesaret karşısında Rusların nasıl şaşkına döndüklerini anlatmaktadır.

Bediüzzaman ve fedailerinin kahramanlığı Tarihçe-i Hayat'ta şöyle anlatılır: “Ermeni fedaileri meşhurdur. Hatta öyle rivayet ederler ki: 'Fedailerin yüzleri, kızarmış kömür

üstüne tutulup gözleri patlama derecesine gelse dahi yine sır vermezler.' İşte Ruslar o zaman diyorlardı ki: 'Bediüzzaman'ın gönüllüleri, Ermeni fedailerinin fevkindedir (üstündedir). Bunun içindir ki, bizim Kazaklarımızı imhada (yok etmede) fazla muvaffak olmuşlardır.'"

Fransızca kaynaklarda Ermeni zulmü:

Aşağıda yer vereceğimiz iktibas o günkü hâli tasvir eden güzel bir örnektir. Fransızca olan Documents Sur Les Atrocités Arméno-Russes'da yer alan bu metin Rus ve Ermeni zulmünü bütün çıplaklığıyla ortaya çıkarmaktadır.

“Mehmed oğlu Yusuf ve Abdurrahman yeminle anlatıyorlar:

Biz Hizan kazasının İsparit nahiyesinin yaz otlaklarının bulunduğu Nurs, Vavink, And ve Mezra-i And ahalisindeniz. Çatak kazasının Ruslar tarafından işgalinden sonra, bizimkine komşu Livar, Yukarı Kutis, Aşağı Kutis, Çaçuan, Sikuar, Yukarı Adr köyü Ermenileri, her ikisi de Rusya'dan Anadolu'ya sızmış olan Lato, diğer ismiyle Mihran ve Kazar Dilo'nun kumandasında Yukarı Kutis köyüne geldiler. Orada nahiyenin eşrafına, yazılı olarak üç teklifte bulundular. Eşraf arasında Bediüzzaman namıyla meşhur olan Molla Said de vardı. Kendisinin esir mi, yoksa öldürülmüş mü olduğuna dair hiçbir haber alınamıyordu. **Teklifler şunlar idi:**

- Düşmana teslim olmak.
- Nahiyeyi boşaltmak.
- Harp etmek.

Düşman, gelişinden dokuz saat sonra, 600 kişi ile bizim köye hücum etti. Düşman askerleri şapkalı ve üniformalıydı. Aralarında Rus askeri bulunup bulunmadığını tespit edemedik. Düşman ordusunda sefil görünüşlü olanların sayısı hayli kabarıktı. Bunlar Ruslar veya Rusya'dan gelme Ermeniler olabilirlerdi.

Düşman bizim köyün bütün ahalisini Mezra-i And'a götürdü, eşraftan Hurşit Bey oğlu Abdurrahman, oğlu ve karısı da bulunuyordu. Ertesi gün 33 erkek ve oğlan çocukları ve sayıları seksene varan kadınlar, kızlar ve kız çocukları ayrı ayrı kabileler hâlinde Müküs'e sevk edildi. Kadınlar kafilesi Çaçuan'da bırakıldı. Erkeklerin ise hepsi geceleyin kılıçtan geçirildi. Bana bir vazife verildiği için katliamdan kurtuldum. Vazife verdikleri sırada şöyle dediler:

'Sana para vaat ediyoruz. Git Molla Said'e, orada kalan Ermenileri bize teslim etmesini söyle. Kendilerini boş yere öldürtmenin hiçbir faydası olmadığını onlara anlat. Zaten memleket aşağı yukarı tamamıyla işgal edildi. Ruslar Halep'e kadar indiler. Ermenistan kuruldu. Orada bulunan Türk askerlerinin sayısı ve kuvveti hakkında bize malumat getir.'

Bu sözler bana Dilo tarafından söylenmişti. Ben hemen yola çıktım. Çaçuan'a vardığımda, nahiyeye müdürümüz ve Molla Said'le birlikte, jandarma ve Kürtlerden teşekkül etmiş kuvvetlerimizin oraya geldiklerini gördüm. Beş saat devam eden

şiddetli bir çarpışmadan sonra Bediüzzaman Said Efendi'nin kumanda ettiği birliklerimiz, kadınlar kafilesini kurtarmaya muvaffak oldular. Kadınların hâli son derece acıklıydı. Yürümeye mecalleri yoktu. Çocukların çoğu çizmelerle çiğnenmek suretiyle can vermişti. 33 erkekten ise sadece iki kişi kalmıştı.”

“Said Nursî'nin milis kuvvetleri erzak ve silahlarını bizden almazlar, kendi kendilerini iâşe ve idare ederlerdi. Daima ordunun önünde gider; hep ön safta çarpışırlardı. Onlar Keçe Külahlılar olarak anılıyorlardı.

Ruslar 'Keçe Külahlılar geliyor!' denilince nereye kaçacaklarını bilmezler, neye uğradıklarını anlayamazlardı. O zaman elimizdeki kılıçlar ancak savunmak içindi. Hâlbuki onlar, at üzerinde silah kullanırlar ve attıklarını vururlardı. Üzerlerinde beyaz bir pelerin bulunurdu. Bu yolla karlı araziye uyarlar ve düşman tarafından fark edilemezlerdi. Atın dizginini bir koluna atar; yahut dizgini atın boynuna bağlar, hayvanı tamamen serbest bırakırlar ve süratle giderken, seri olarak ateş ederlerdi. Çok keskin nişancıydılar. Boşa ateş etmezler; her attıklarını vururlardı.

Kumandanları, onları harbe teşvik için konuşmalar yapar; bu konuşma sırasında askerler heyecandan yerinde duramaz; 'Hazıro! Hazıro! Hazıro!' diye naralar atarlardı. Hareket emri verilince de, uçarcasına atlara atlayıp, düşman üzerine giderlerdi.”

(İstifade edilen kaynaklar: Risale-i Nur Külliyyatı, Bediüzzaman Said Nursî; Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursî, Necmeddin Şahiner; Bediüzzaman Said Nursî Entelektüel Biyografisi, Şükran Vahide; Elveda Osmanlı, Mustafa Uluçay; Bediüzzaman'la Yaşayan Öyküler, Ömer Faruk Paksu.)